

Luku 3

Suomesta osa kristillistä Eurooppaa

Oppikirjan sivut 29-37

1. Miten eri lailla ne kuvaavat suomalaisten kääntymistä kristinuskoon?

Ekmanin maalaus antaa mielikuvan nopeasta siirtymisestä kristinuskoon, minkä Olaus Magnuksen kuva kumoaa kertomalla epäjumalien palvonnasta.

2. Pohdi kuvien merkitystä historiallisina lähteinä.

Ekmanin maalaus:

- **On tehty 1800-l Turun Tuomiokirkkoon.**
- **Vahvistaa kirkon vaalimaa käsitystä.**
- **Kertoo siitä, miten tapahtuma haluttiin kuvata 1800-l.**
  - **Maalaus on tehty aikana, jolloin kansallisromantiikka nousi Suomessa (politisoitiin).**

→ **Kertomus Piispa Henrikistä ja ristiretkistä sopi hyvin vahvistamaan Suomen historian tarinaa.**

2. Pohdi kuvien merkitystä historiallisina lähteinä.

Olaus Magnuksen kuva

- **Tehty 1500-l ja antaa Suomesta aika totuudenmukaisemman kuvan.**
  - **Suomessa palvottiin pitkään vanhoja jumalia.**
- **Olaus kirjoitti kirjansa Keski-Euroopassa kuulopuheiden, toisten kirjojen ja mielikuvituksensa varassa, mutta se antaa näkemyksen siitä, miten Ruotsi tai Suomi nähtiin tuona aikana.**

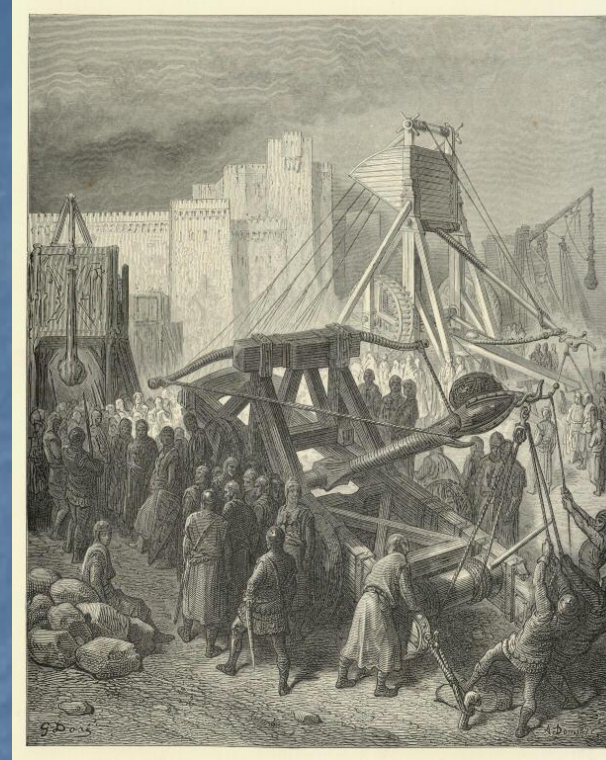
3. Kuvatehtävä s. 32. Erik-kuningas ja Henrik-piispa matkalla Suomeen. Maalaus Lännan kirkon alttarikaapissa Upplannissa 1400-luvulta. Millaisena se esittää tapahtuman?

- **Kuningas ja piispa saapuvat laivalla yhdessä.**
- **Henkilökuntaa laivassa on vähän.**
- **Laivan kokossa on muutama sotilas.**
- **Vain yksi laiva, joten mistään suuresta sota-joukosta ei näytä olevan kysymys.**
- **Laiva purjehtii vasemmalta oikealle, eli sen voi nähdä tulevan lännestä itään.**
- **Rannalla ei ole ketään odottamassa saapuvaa laivaa.**

Ristiretket Suomeen

Yleiset syyt;

- 1. ristiretki-innostus Euroopassa**
- 2. kirkkokuntien ero v. 1054**
- 3. paavin ja Saksan keisarin kilpailu**
- 4. kuninkaitten valtapyrkimykset**
- 5. Novgorodin, Ruotsin, Tanskan ja saksalaisten kilpailu kauppalueista**

Ristiretket Suomeen

[Erikin leuka](#)

Pyhän Erikin (1270-l) ja Henrikin (n. 1300) legendat

1. Ristiretki v. 1155

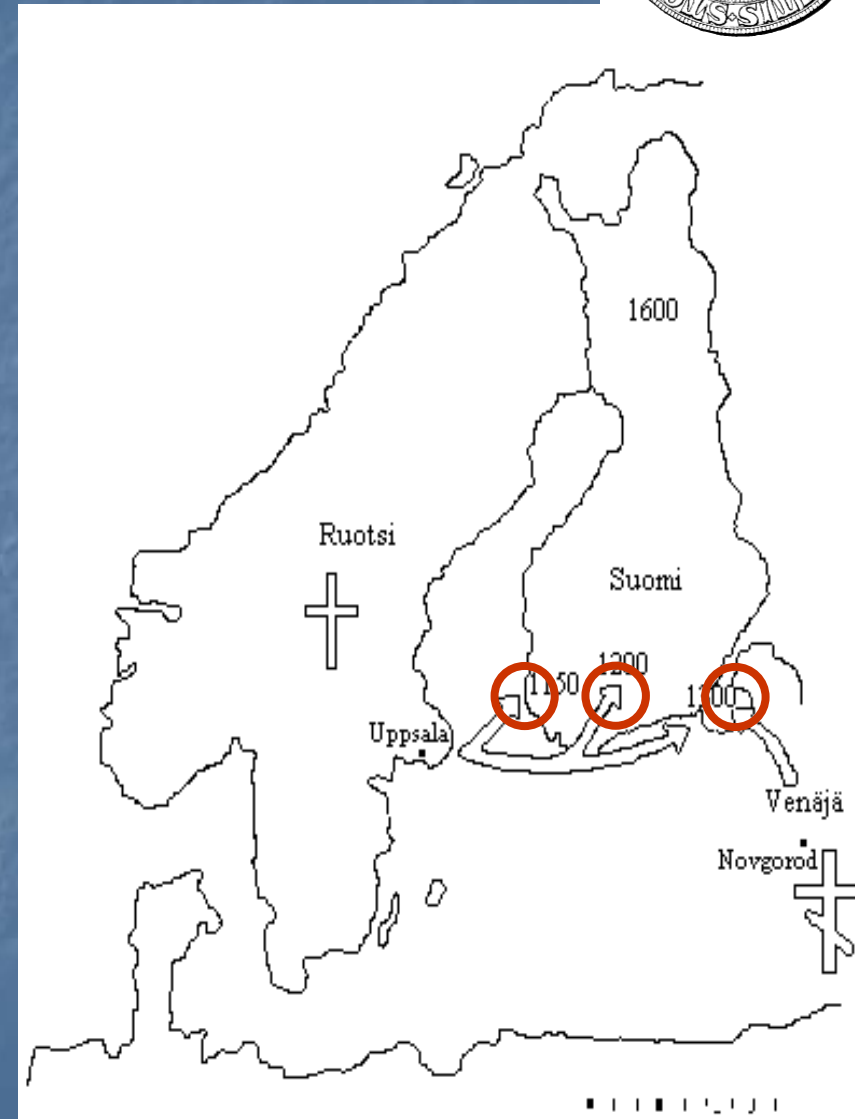
- **Erikin halu vahvistaa asemiaan**
  - Ryöstöretki? Maihinnousu Kalannissa
- **Kirkollinen organisaatio alkuun**
  - Piispa Henrik
- **Löyhä liittosuhde Ruotsiin**
  - Tuomas-piispa
  - tappio Aleksanteri Nevskille 1240

2. Ristiretki 1238-1249

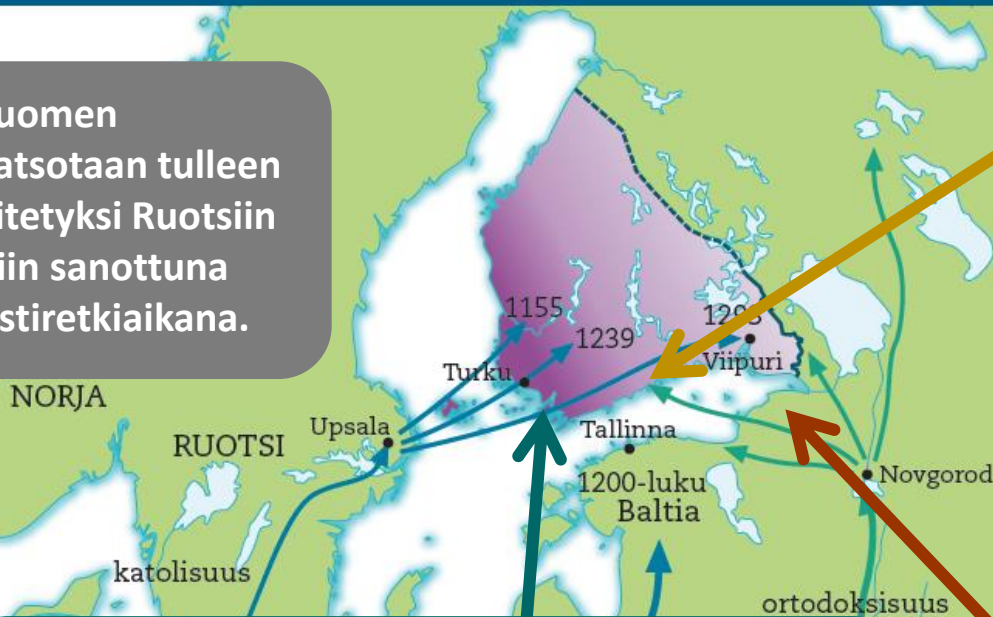
- **Kohteena Häme → linna**
  - Birger-jaarlin retki, hämäläisten rauhoittaminen

3. Ristiretki 1293

- **Kohteena Karjala, Viipurin linna**
- **Kauppa**
  - Tyrgils Knutsson = Torkkeli
  - Knuutinpoika
- **Novgorodilaisten retki Suomeen**

Suomen katsotaan tulleen liitetyksi Ruotsiin niin sanottuna ristiretkiaikana.

- Retki tehtiin todennäköisesti Lounais-Suomen rannikolle.
- Johtajana olivat ruotsalainen ylimys Erik ja katolisen kirkon lähetyspiispa Henrik.
- Ristiretki ei vakiinnuttanut kirkon asemaa alueella eikä liittänyt koko Suomea kiinteästi Ruotsiin.
- Kristinusko ei ollut täysin tuntematon alueella ennen tätä retkeä.

- Ruotsalaisten sotatoimien (Birger Jaarli) seurauksena Hämeen seutu liitettiin kiinteämmin Ruotsiin.
- Perustettiin linnoitus valvomaan oloja. (Hämeen linna 1370-luvulla.)
- Aurajoen suuhun Turun linna.
- 1200-luvun lopulla Lounais-Suomen ja Hämeen voidaan katsoa kuuluneen Ruotsiin.
- Ruotsalaisten siirtolaisuus Suomeen alkoi.

- Novgorodilaiset ja ruotsalaiset sotivat Karjalassa 1200-lopulta lähtien.
- Ruotsalaiset rakensivat valloitustensa turvaksi Viipurin linnan.
- Venäläiset aloittivat hyökkäykset syväälle Hämeeseen ja Turkuun saakka.
- Sotatoimet päättyivät vuonna 1323.
- Ruotsin ja Novgorodin raja.
- Pähkinäsaaren rauhansopimus

Tehtävä 4. Millä tavalla historiantutkimuksen kuva ristiretkistä on muuttunut?

- **Aikaisemmin: Retkiä, joissa suomalaiset pakanat käännyttiin kristinuskoon.**
- **Nykyisin epäillään vahvasti, onko ristiretkiä tehty.**
  - **Syynä tähän on se, että retkistä on hyvin vähän mitään lähdetietoja.**
- **Enemmän oikeaa tietoa on toisesta ja kolmannesta ristiretkestä.**
- **Ruotsalaisten lisäksi ainakin tanskalaiset tehneet retkiä Suomenkin rannikoille**
- **Novgorodilaiset hävittivät Suomea 1000-luvulta lähtien.**

Kristinusko Suomeen

- **Sekä lännestä että idästä.**
- **Kaupan välityksellä**
  - **Lounais-Suomessa merkkejä katolisesta uskosta 500-luvulta - kauppa.**
- **Lähetysaarnajia lännestä 1000–1100-l.**
  - **Samoihin aikoihin suuri osa Lounais-Suomen väestöstä kääntyi kristityksi.** (Helpotti kaupan-käyntiä länteen.)
- **Ruotsalaisten sotaretket Suomeen – ledung-retket.**
- **Ortodoksien vastaavat sotaretket idän suunnasta.**

Kristinusko Suomeen

- **Ensimmäiset kirkot ovat 1100-l.**
- **Piispanistuin 1200-l alkupuolella (1300-l siirtyi Turkuun).**
- **Katolisen ja ortodoksisen kirkon rajalinja Pähkinäsaaren rauhassa 1323.**

KIRKON VALTA

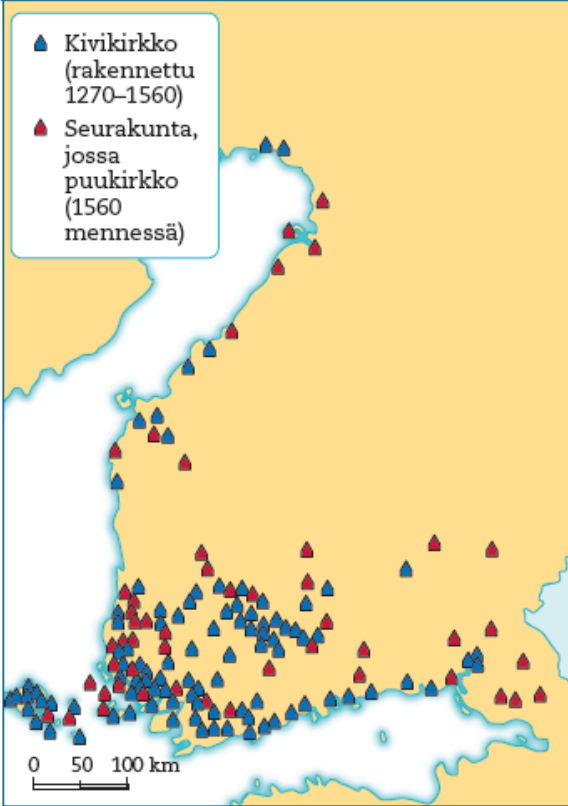
- **Katolisen kirkon suvereniteetti**
  - oma laki ja kieli
- **Turun hiippakunta = Suomi**
- **Piispa**
  - **hengellinen johtaja**
  - **verot**
  - **kuninkaan neuvoston jäsen** → sisä- ja ulkopolitiikka
  - **valta nimitysasioissa**
  - **Virkakunta: papit, kirkon palvelijat**
  - **maan rikkain mies**; linna, kartanot, tilat, kalastusosuudet, kaupasta...

Kirkon järjestäminen

Seurakuntien kivi- ja puukirkot keskiajalla

- ▲ Kivikirkko (rakennettu 1270–1560)
- ▲ Seurakunta, jossa puukirkko (1560 mennessä)

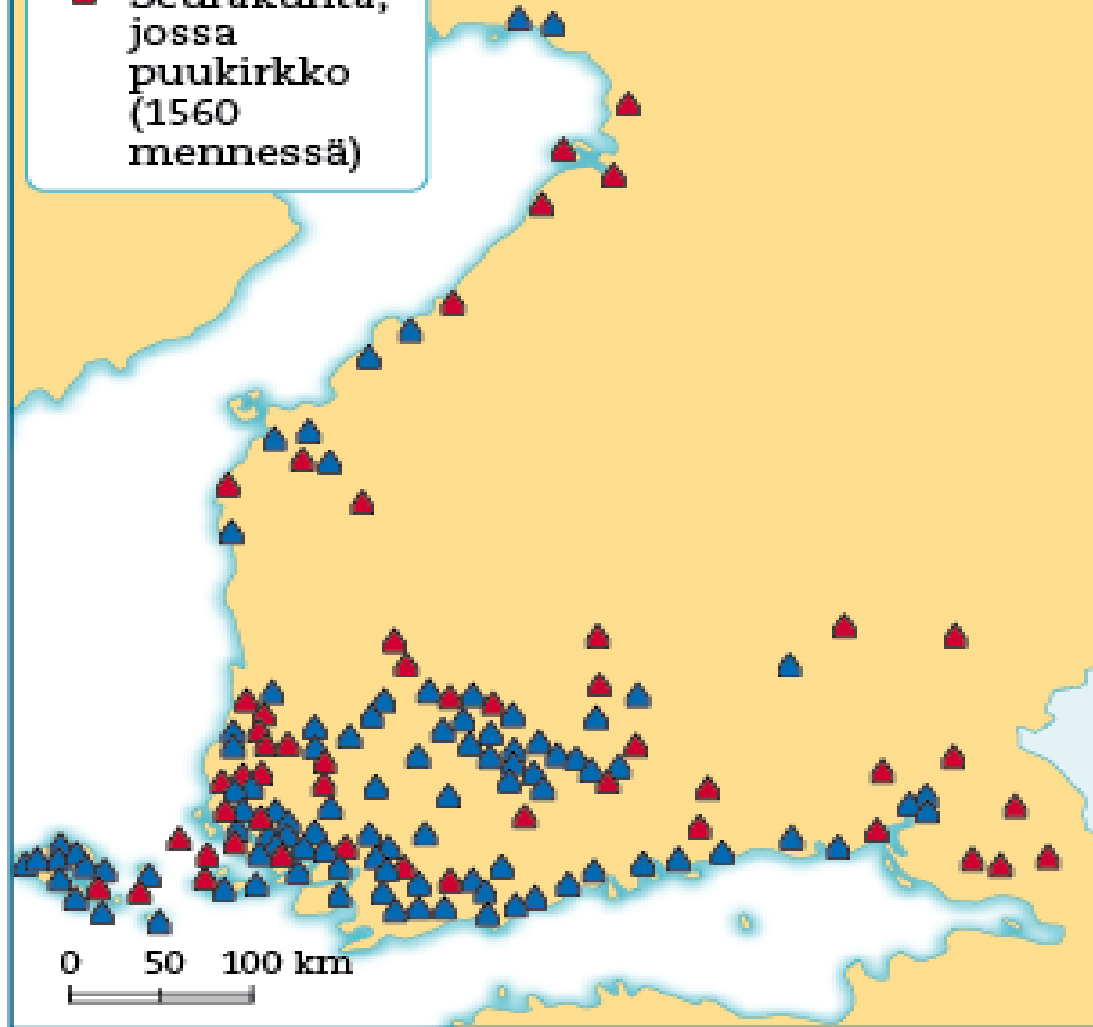

1. **Nousiaisiin** rakennettiin puinen piispankirkko 1100-l puolivälissä.
  2. **1200-l alussa** kirkko siirrettiin lähelle Turkua **Koroisiin**, Liedon Vanhalinnan suojapiiriin.
  3. **Turun Tuomiokirkko vihittiin käyttöön 17.6.1300.**
- **Ensimmäiset seurakunnat** perustettiin **1200-l alkupuolella.**
  - Läntinen kirkkokunta vakiinnutti asemansa Suomessa 1200-luvun puoliväliin mennessä, jolloin paavinkirjeessä mainittiin myös Turun piispa.

Vinkki: Käy virtuaalikierroksella Turun tuomiokirkossa tai muissa maamme vanhimmista kivikirkoista. <https://citynomadi.com/route/a200aa6009ce072c52b6175cf7d460a3>

Seurakuntien kivi- ja puukirkot keskiajalla

- ▲ Kivikirkko (rakennettu 1270–1560)
- ▲ Seurakunta, jossa puukirkko (1560 mennessä)

Lähde: Suomen historian kartasto

Dokumenttitehtävät:

1. Kahden dokumentin vertailua:

- **Paavi Innocentius IV:n suojelukirje kristillisen opin tunnustajille 1249**
- **Kuningas Birger Maununpojan suojelukirje Karjalan naisille 1316:**

→ **Mitä suojelukirjeet kertovat Ruotsin ja paavin vallan voimakkuudesta?**

→ **Mitä eroa on Birgerin ja paavin vallalla?**

2. **Pähkinäsaaren rauhankirje 1323:**

→ **Mikä näyttäisi olleen Pähkinäsaaren rauhan perimmäinen tarkoitus?**

Paavi Innocentius IV:n suojelukirje kristillisen opin tunnustajille 1249

Innocentius piispa, Jumalan palvelijain palvelija, lähettää kunnioitettavalle piispaveljelleen sekä rakkaille pojilleen Suomen papistolle ja kansalle tervehdyksen ja apostolisen siunauksen. **Kaikkein pyhin Rooman kirkko on taipuvainen rakastamaan hurskaita ja nöyriä poikiaan enemmän kuin totuttuun hurskauteen kuuluu, jotteivät pahat ihmiset heitä ahdistelisi, vaaliakseen heitä turvallisessa suojeluksessaan kuin hurskas äiti. Sen tähden, rakkaat poikamme, suosiolla hyväksymme oikeutetut pyyntönne ja kuten iäti muistettava paavi Gregorius, edeltäjämme, otamme teidät ja Suomen hiippakunnan pyhän Pietarin ja meidän suojelukseemme, minkä tällä suojelukirjeellä vahvistamme.**

Älköön siis kellään ihmisellä olkoon lupaa tämän kirjeen rehellistä suojelua loukata tai nousta sitä uhkarohkeasti vastustamaan. Jos sitä joku kuitenkin aikoo yrittää, saa hän huomata saavansa päälleen Jumalan kaikkivaltiaan ja pyhien Pietarin ja Paavalin, teidän apostolienne, epäsuosion.

Annettu Lyonissa 27. elokuuta paaviutemme seitsemäntenä vuonna.

Kuningas Birger Maununpojan suojelukirje Karjalan naisille 1.10.1316.

Kaikille niille, jotka tulevat näkemään tämän kirjeen, me Birger, Jumalan armosta svealaisten ja gööttalaisten kuningas, toivotamme ikuista pelastusta Herrassa. Tällä kirjeellä teemme tiettäväksi niin hyvin jälkeen tuleville kuin nyt eläville, että me jalosukuisten miesten herrojen Knuut Jooninpojan, itägööttalaisten laamannin, Thor Kettilinpojan ja Johannes Brunkowin, meidän drotsimme ja muiden rakkaiden valtaneuvostemme neuvosta ja suostumuksella olemme lujasti säätäneet lakina noudatettavaksi, että kaikkien meidän alueellamme kuuluvien vaimojen ja naisten, jotka asuvat meidän linnamme Viipurin alaisuudessa eli Karjalan maassa, olkoot aviossa eläviä, leskiä, nunnia tai neitseitä, tulee saada nauttia rauhaa ja turvallisuutta niin kuin itse valtakunnassamme Ruotsissa, yhtä hyvin omaisuuden kuin hengen puolesta, niin että rikkojia kohtaa meidän kuninkaallinen rangaistuksemme mitä ankarimpana.

Sen vuoksi päättävästi saatamme kaikille ja itsekullekin tiedoksi, että älköön kukaan rohjetko edellä mainittuja vaimoja ja naisia millään vääryyksillä rasittaa ja vaivata tai heille tehdä ruumiillista väkivaltaa, mikäli tahtoo välttää meidän kuninkaallisen rangaistuksemme, nimittäin sen, jota meidän edellä mainitussa valtakunnassamme Ruotsissa lakina noudatetaan.

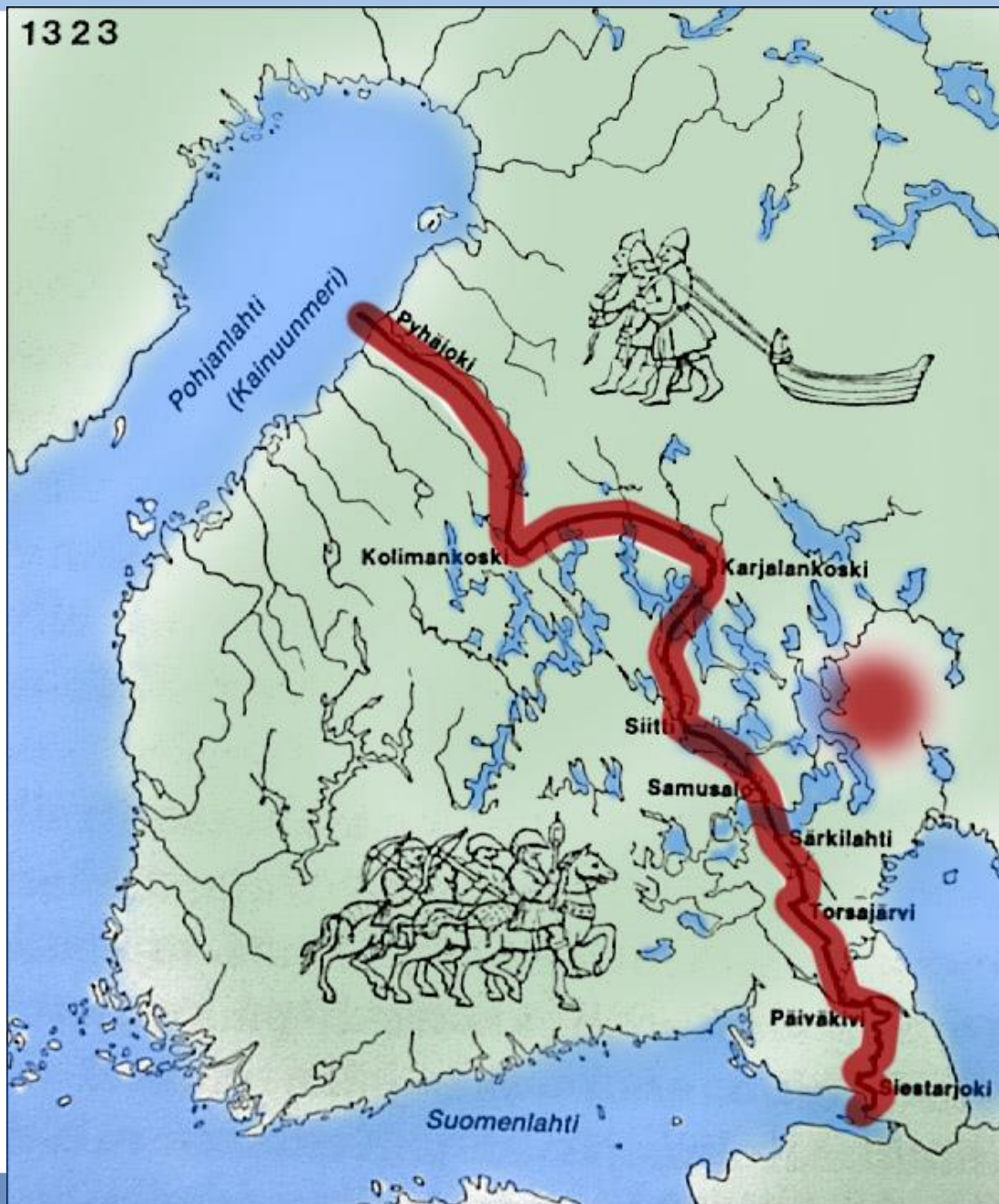
Annettu Yningessä Herran vuonna 1316 lokakuun 1 päivänä.

Mistä naisrauhan julistamisessa oli kyse?

1. **Kuningas pyrki vakiinnuttamaan valtansa Ruotsin valtakuntaan liitetyillä itäisillä alueilla.**
2. **Kuninkaan tärkeimpiä tehtäviä oli turvata rauha hallitsemallaan alueella.**
  - **Kuningas antoi erityisen suojan niille väestöryhmille, jotka eivät voineet itse sotimalla turvata rauhaansa.**
  - **Tämä liittyi yleiseen eurooppalaisen käsitykseen hyvästä hallitsijasta: taata rauha ja suojella vähäosaisia.**
3. **Kuningas pyrki myös sitomaan lainsäädännöllisesti nämä itäiset alueet muuhun Itämaahan!**

1323

Pähkinäsaaren rauhan merkitys:

1. Lopetti sodat ja vihollisuudet.

- Ruotsin ja Novgorodin välillä

2. Kaupankäynnin varmistaminen!

- Saksalaiset kauppiat välittivät.

3. Karjala jaettiin kahden valtakunnan ja kahden kirkkokunnan kesken → raja.

- Rajasta tuli karkeasti katsottuna läntisen ja itäisen kulttuuripiirin välinen raja Suomessa.

4. Ristiretkikausi päättyi.

Vaikutus suomalaiseseen yhteiskuntaan

Suomi liitettiin Ruotsiin.

- **Kauppasuhteet Ruotsin suuntaan lisääntyivät.**
  - **Ruotsista pappeja, sotilaita ja virkamiehiä.**
  - **Alettiin rakentaa kirkkoja.**
  - **Hautausmaat kristillisiksi.**
  - **Perustettiin seurakuntia (kivikirkot).**
  - **Kerättiin veroja.**
  - **Piispanistuin perustettiin.**
  - **Kirkollinen hallinto rakennettiin.**
- **Yhteiskunnan kristillistäminen oli pitkä ja hidas prosessi.**